

előtt, a vallomásos líra egyfajta minimalista verzióját látszanak megvalósítani. Azonban hamar elillan az ártatlanságnak ezen illúziója, mikor hol futó, magyarázat nélkül maradó megjegyzésekbe ütközünk, eredetileg minden bizonnyal magánhasználatú, magánjelentéseket hordozó, a pár cinkosságát alátámasztó kifejezésekbe, utalásokba – „Anyu azzal vette fel: azonnal indulok. / Bógés közben is fel tudott röhögni. / »Hogy fogok ezután karalábét enni?» (Aranykor) –, hol nagyon is koncentrált képekbe – „Mocsár Zsófia emlékHzuhany” (Jégverem); „Méregerős levesen vándorló zsírcsepp. / Mindenki sziget, senki sem sziget.” (A sziget szó) –, a leggyakrabban pedig önellentmondásokba, paradoxonokba, elcsúszásokba, a kohézió megszakadásába, a szövegszövet hasadásába. Az utóbbi csoport jelenségei mint a törés allegorikus megfelelői a traumának, hiszen az is egyfelől az életnek ezen esemény általi, végérvényesnek tekinthető kettéhasadását eredményezi, másrészt hogy a koherens elmondhatóság, az elbeszélhetőség útjába gátat emel, kihagyások, eltolások, elcsúszások jellemzik.

A kötetet illusztráló rajzok, Mocsár Zsófia alkotásainak egy jelentős része mint-ha bizonytalanul ugyancsak előrevetítené a pedig nem sejtethető tragédiát. Nem tudom, ebből a szempontból mennyire tudatosan válogatta őket szerző és szerkesztő: a *Csodaöreg / Ha volna holnap / Nagy baj nem lehet* egy- vagy párvonalas ceruzarajz-sorozata bizakodó, mégis baljóslatú címeivel és megtörő lépcsősoraival szintén ezt a kettősséget hordozza, s nem lehet nem belelátni a *Zsófi régen – Krisztián régen / Zsófi a jövőben – Krisztián a jövőben* oldalpárba – amely a férfi szétesett életének és személyiségének helyrerázódását, illetve a lány nőiségének kibontakozását reméli – a jövő pillanatának soha el nem érkezését.

A 42 című kötet a veszteség könyve, ugyanakkor az önmegtalálás erőfeszítésének dokumentuma is – s nem csupán egy költői-alkotói válság után, azaz nem csupán visszatérésként az irodalmi szcénába, hanem arról is beszélve, amit Ricoeur is feszeget az *Egészen a halálig* című művében, mármint hogy mit kezdhet egyáltalán a túlélő szerette halálával (hol s hogyan él tovább a halott képzeleti síkon benne, miként rajzolja újra a halál személyiségét, de anticipálja is bizonyos értelemben saját halálát saját túlélői megértésével). (Jelenkor)

FÖLDES GYÖRGYI

„Az ember, a telep, a szomorúság”

ANTAL BALÁZS: *LE*

Az őr, aki a kőfejtőben elhunyt kisfiú hozzátartozóival beszélgetve arra gondol, mennyire vizelni kell. A katona, aki egy szívesség teljesítése közben kocsmái verekedésbe keveredik, és a Vad Mundi, akinek rendes neve is van, de viselkedése miatt mindenki állatnak nézi. Térkép szélén lévő területek sűrű szövésű leírásai, a centrum és a periféria ellentétet képező kettőssége, az izoláló élettér és a mozdulni, szabadulni vágyó alakok összeférhetetlensége – a szegénység ábrázoláshagyományának valamennyi eleme megtalálható Antal Balázs *Le* című új novelláskötetében.

A Hortus Conclusus sorozat kiadványait egy az adott könyv szerzőjével készített interjú zárja, itt Antal Balázs és Kabai Lóránt „*Helyszíneket gyűjtők*” című beszélgetését olvashatjuk a kötet zárataként. A karakterei közegében otthonosan mozgó író képe rajzolódik ki a válaszokból: „igazán meghatározó emlékeim a hanyatló ipari világhoz kötődnek, s aztán a villámgyors talajvesztéshez, a külső világ romlásához” (196.); „Mert én magam munkások közt értelmiséginek, értelmiségiek között azonban munkásnak érzem magam. És míg az egyikből már eljöttem, a másik nem tud nagyon sok olyat mutatni, hogy annyira odavágynék.” (198.) Az Antal Balázs múltjával (is) kapcsolatos információk miatt az olvasó úgy is érezheti, mintha egy mikroközösség képviselőjeként alkotta volna a kötetet, amelyre novel-lákból álló visszaemlékezésésként is tekinthetünk – gyermekkorának meghatározó faluja, Csernely vidékén játszódik az eleven képiségű, költői leírásoktól színes történetek nagyobb része. Több szereplő elszármazott, de múltjától szabadulni nem tudó karakter: a kötetnyitó *Sóvárgás*ban Barilla igyekszik segíteni a kolonialakásokban élő barátainak, de újra és újra visszatér az omladozó bányásztelepre, ahol felnőtt. Bámulja a putrisodó házakat és a felhőket, amik „arcok alakját veszik föl. Azoknak arcát, akik itt éltek és haltak lent alattuk, és innen bámultak feléjük fölfelé, vagy innen fütyültek rájuk egész életükben.” (7.) A *Helyszíneket gyűjtők* életrajzi olvasatot kínál fel, de Antal Balázs remekül felépített és jó stílusérzékkel megírt új prózakönyve elsősorban a nyomorral, valamint a vidék sanyarú helyzetével foglalkozó művek sorába illeszkedik, gazdag irodalomtörténeti előzményekkel lépve párbeszédbe.

Észak-Magyarország munkástelepein, ahová „a szél minden irányból csak csön-det hoz meg viz, és szikkadt és hideg földmélyi leheletet” (93.), a megépült sztrádák miatt elnémult falvakban, kieső tanyákon, a Nyírség kiszikkadt vidékein, „valahol sehosem és mindenség között, félúton mindenhova” (193.) élnek Antal Balázs hősei. Annak a földrajzilag körülhatárolható, szociológiai és szociográfiai írásokban jól feldolgozott közegnek a képviselői, amelynek tagjait sokan és sokszor nevezték már a rendszerváltás kárvallottjainak. *Az ember, a telep, a szomorúság*, valamint a *Pusztai vázlat* című szövegek egy névtelen, észak-magyarországi munkástelep és egy isten háta mögötti nyírségi falu mostoha helyzetét ábrázolják, de a települések „fénykorához” való odafordulást nem a nosztalgikus múltidézés szándéka szervezi. Megképződik bár a múlt és a jelen értékszembesítő összehasonlítása, ám a novellák történelmi folyamatok eredményeiként tüntetik fel a mostani állapotokat, ezért a szövegek elbeszélői szólami mentesek az idealizáló visszaemlékezésektől. A helytörténeti megalapozottság rezignálttá teszi a vidék és a munkáskolóniák környezetének mai viszonylatait: „Akkortájt jó érzés fogta el az utazót, ha a maszatos buszablakon kinézett – látta, hogy megérkezett valahová. Az új építmények csak az átmeneti időkre kellettek, azután végül megmaradtak – és velük együtt az otthonosságérzést az átmenetiségé váltotta fel.” (91.). Akárcsak a *Bánya-vidék* című novella elején feltűnő köd, valamint a zárlatban elögomolygó, „az erdők közötti üreg reggeleibe és reggeli embereibe” (89.) ülepedő rosszkedv, a tér fogva tartja a szereplőket: „A múltból él, folytatta, Mikor mindenki a jelent hajtja, meg a jövőt. Olyasmivel nem tudok foglalkozni, ami nincsen, mondta Barilla.” (*Sóvárgás*, 16.), „Bizonyos szempontból én is az emlékeimnek élek. Ez az egész hely

maga egy nagy bűdös emlékmű.” (*A kőfejtőben*, 127.) *A jók mennek el* című novellában a vegyészeti tanuló Márió apja börtönbe került, az anyja elhagyta gyermekeit, Pestre ment prostituáltként, Márió pedig félbehagyva tanulmányait hazajött gondoskodni a testvéreiről. A fiú, mielőtt drogdíler apját kiengednék, elviszi a telepről a kislányokat – az egyes szám első személyben megszólaló narrátor a címben olvasható idézettel zárja a szociográfiai mélyinterjúk zsánerjegyeit is felmutató elbeszélést: „Na, de hogy befejezzem, megpuoltt innen a Márió a kislányokkal. Hátrahagytak mindent, tán egy szatyor ruhát, ha elvittek magukkal, [...] még a dalban is úgy van, hogy csak a jók mennek el.” (184.)

A karakterek számára erkölcsi és morális kérdés, hogy ebben a rideg világban hogyan kell élni – a lírai hangvételi leírások és a szereplők lelki vívódásainak reflexiói nem csak a tájat, hanem lakóit és a lakók saját kilátástalanságukhoz való viszonyát is színre viszik. A kötet borítóján lévő zuhanó, borostás angyal lehetne a *Le* egyik karaktere is: igyekezetük ellenére a szereplők nem tudnak változtatni a helyzetükön, zuhannak a semmibe, de statikus pusztulásban való életüket megkönnyíti cselekedeteik morális indíttatása. A Vad Mundinak (*A szelídítés*) „a leghalványabb reménye se lehetett rá, hogy valaha is jobb helyre juthat ennél, vagy akár csak arra, hogy ezt valamivel is jobbá tehetné” (64.). Mégis, miután meghal az erdőn a munkatársa, és ő kapja a feladatot, hogy elvigye a hírt a feleségnek, megpróbál az asszony kedvében járni. Segít a nőnek a ház körül, és az özvegy kérésére hordani kezdi az elhunyt ruháit. „Ettől majd talán jobb ember leszek” (71.), gondolja. A sejtelmes elhallgatásokra épülő cselekményvezetés elege a táj jellegzetességeit részletező szövegrészekkel sodró ritmikát biztosít a novelláknak. Ekként látni rá a szegénységre nyugtalanító: néhol csak következtetni tudunk a történésekre. Egy balul sikerült ügylet miatt Bunecki, a helyi „maffiavezér” elviszi Lekától az ukrán határon átcsempészett süketnéma, hányattatott sorsú lányt, akibe Leka szerelmes lett (*Jót tenni mindig*). A főszereplőről sejthető, hogy embercsempészettel foglalkozik, de a többi szereplőről nem tudunk semmit. A *Vendéget hívni, esőt várni* tanyasi fiúja ugyan felül egy buszra, de fogalmunk sincs, hogy hová megy, megérkezik-e.

Ahogy a többszörösen összetett mondatok jelzős szerkezetei, az egymás mellé került szövegek is árnyalják egymást. A novellák sorrendje megfontolt, de néhányuk nem illeszkedik szervesen a koncepcióba, és kizökkentheti az olvasót. Az *Engedni mindig* és a *Gondoskodás* című írások vélhetően a tematikai ismétlések elkerülése miatt kerültek a könyvbe, de az elvadult kutya tulajdonosa és a betegsége miatt volt feleségének kiszolgáltatott vállalati vezető alakjai kevésbé hitelesek. Bár a szereplők itt is a környezetük foglyai, hiányzik belőlük az az elevenség, amit a *Le* más történeteiben az alakok közegükkel való összeférhetetlensége biztosít. Az *Engedni mindig* főszereplője végül megadja magát, és eltünteti a portáról kedvenc kutyáját, ami megmarta a feleségét – a családi veszekedések, az egymás mellett csak hallgatni bíró házaspár és a mindig feszült gyerekek helyzetének pszichologizáló narrációja nem annyira hiteles, mint például az *Otthagyni a fogát* bármelyik bekezdése. A *Gondoskodás* zárlata nagyon hatásos, de a jelenetek, amelyek a házasságot mint szerelem nélkül is bensőséges viszonyt ábrázolják, túl direkttek (például az, amikor a vállalati vezető inhalátorát új párja helyett a volt felesége viszi a férfi után).

Bár a 2003-ban megjelent *Öreg* egy sok szempontból éretlenebb munka, a tizennégy évvel később megjelenő *Le* erényei már abban is megtalálhatóak voltak: a mély kontrasztokat használó képalkotási módok, a dús nyelven ábrázolt környezet, a biztos kézzel megrajzolt alakok, akik bárhogyan is döntenek, életterük alakítja a sorsukat. Antal Balázs prózanyelve új kötetében fegyelmezettebb, az elbeszélésekben kevesebb az üresjárat, több a súly. Az olvasó „a síksági nagyváros határát járva, a hozzácsatolt falvakat, tanyaszövényeket, pusztákat felfedezve, megismerve az emberek rejtekét, akiknek minden térségek közül a világnak ezen dirib-darabjai jutottak, a cifra összevisszaság miriád ábráját láthatja” (*Pusztai vázlat*, 191.) ezekben a történetekben. (*Fiatal Írók Szövetsége*)

JUHÁSZ TIBOR

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ
Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége
Tipográfia: Kass János
Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége
Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató
Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.